

MAHİR ÇAYAN

Emperyalizmin Bunalım Dönemleri

Revizyonist bloğun 1990 başlarındaki çöküşü dünyadaki tüm güç ilişkilerini ve dengelerini alt-üst ederken, başta proletarya olmak üzere tüm ilerici insanlığın geçmişe, an'a ve geleceğe ilişkin kavrayışında ve eyleminde ise derin bir travma etkisi yarattı.

1917'deki Büyük Ekim Devrimi ve ardından 70 yılı aşkın sürede büyük devrimci gelişmelerin yarattığı değişimlerle biçimlenen tarihsel gelişme ve bu temelde oluşan insan bilincinin bu ani çöküş karşısındaki refleksi oldukça dramatik yanlar taşıyor.

Sol hareketin sadece revizyonist bloğun çöküşü ile sınırlı kalmayan genel gerilemesi, emperyalist kapitalist sistemin üstünlüğü ve mümkün olan tek gelişme yolu olduğu yönündeki gerici ideolojik kampanyaların dizginsiz biçimde tüm düşünsel alanı işgal etmesinin de önünü açtı. Emperyalist güçlerin tüm tarihsel gelişmeyi tersyüz eden, tarihsel olarak ömrünü doldurmuş olan ve çürüten sistemlerinin ideolojik dayanaklarını güçlendirmeye dönük aldatici söylemleri; tarih anlatımları, gelecek tasarımları yaygın biçimde ortalığı kaplamıştır.

Kuşkusuz, böylesi kapsamlı değişimlerin yaşandığı koşullarda tüm taraflarca yapılan değerlendirmelerin önemli bir bölümünün en temel vurgularından biri, 1990'la birlikte bir 'yeni dönem'in başladığı olmuştur. Yeni dönem biçimindeki kavramlaştırma, dönem kavramının içeriğine ilişkin bir kuramsal bakış açısını veya tarih kavrayışını içermekten çok, 1990 sonrası oluşan yeni dünya tablosunu bir öncekinden ayırmak için kullanılmaktaydı.

- Elbette, emperyalizmin ideologları yeni dönem kavramı ile sadece 1945-1990 arasında yaşanan süreçten önemli farklılıklar arzededen bir süreci değil, aynı zamanda kapitalizmin sosyalizmi kesin biçimde yenilgiye uğrattığı ve artık kapitalizm dışı bir alternatifin bulunmadığı, kapitalizmin ebedi olduğu bir süreci de tarif etmekteydiler. Yeni Dünya Düzeni, küreselleşme, insan haklarının ve barışın ebedi egemenliği vb. kavramlar ve açılımlar ise emperyalistlerin 1990 sonrası sürece dönük planları, tasarımları ve bunları meşrulaştırmaya dönük ideolojik söylemlerini oluşturmaktaydılar.

Sosyalist hareketin ortaya çıkan yeni dünya tablosunu anlama ve devrimci çözümler üretme noktasında ciddi adımlar atmamasının da etkisiyle, 1990'lar boyunca emperyalist ideologların demagojik söylemlerinin hızını kesmeden sürdüğü görüldü.

Sosyalizmin gerilemesi ile pervasız bir zafer sarhoşluğu yaşayan kalemşörler yeni süreci, 'sermaye barışı çağı', 'çevre çağı', 'açık toplum çağı', 'bilgi çağı' gibi kapitalizm güzellemleri içeren biçimde tanımlamaktan, daha ileri gidip tarihin sonunu ilan etmeye değin uzanan geniş bir sıgılık ve gerçek dışılık örneği kavramlar kataloğu

oluşturmuşlardır. Daha ciddi çözümleme çabalarında da temelde yaklaşım esas olarak aynı kalmıştır; kapitalizm ebedidir, Ekim Devrimi ile birlikte başlayan büyük devrimci gelişme deyim yerindeyse tarihin bir cilvesi, trafik kazasıdır. 'Yeni dönem' bu risklerin bertaraf edildiği bir dönemdir.

Emperyalist kalemşörlerin tarihin gelişme dinamiklerini anlamaktan uzak, ufuksuz, uyduruk tanımlamaları ve demagojileri, 1990 çöküşünün üzerinden geçen on yıl gibi kısa bir sürenin ardından tuzla buz olmuştur.

Evet, 1989-90'ların dramatik gelişmeleri ortaya yeni bir dünya manzarası çıkarmıştır. Ancak bu manzaradan çıkarılacak sonucun ve tarihin akışının, onların öngördüğü gibi olmayacağı/olamayacağı, onların öngördüğü gibi bir 'yeni dönem'in söz konusu olmadığı 2000'li yılların başında apaçık görülebilmektedir.

Ne sosyalist hareket yok edilebilmiş ve ML'in temel tezlerinin hayatı açıklama ve değiştirme gücüne ilişkin demagojiler yaşam içinde doğrulanmıştır, ne de kapitalizmin krizleri ve yıkıcı etkileri ortadan kalkmıştır. Kapitalizmin ebedi barışı ve insan hakları ise her zamankinden çok daha fazla uzak bir hayal olmuştur. Emperyalist sistem derinleşen iç çelişkileri ve çatışmalarıyla, proletaryanın ve tüm ezilenlerin mücadeleleriyle, dünyayı kan ve ateşle dolduran saldırganlığıyla kendi yarattığı yalancı iyimserlik havasını kısa sürede yok etmiştir. Allame-i cihan havasındaki ukala kalemşörlerin tarihsel gelişmenin dinamiklerini ellerindeki kalemlerle diledikleri gibi eğip, bükebileceklerini, maddi gerçeklik ile insan bilinci arasına aşılmaz demagojik setler kurabileceklerini sanmaları ise en masumane ifadeyle entellektüel avanaklık ve hafiflik olarak karşımızda durmaktadır.

ML'i referans alma iddiasındaki yapılar da dahil olmak üzere genel olarak sol hareketlerin, 1990'da yaşanan çöküş ve yarattığı değişimleri ve bunun tarihsel gelişme açısından neye tekabül ettiği konusunda berrak bir yaklaşımı henüz üretilmediği söylenemez. Bu noktada geçmişte savunulan tespitlerin sınırlayıcı etkisiyle de birleşen bir kafa karışıklığı söz konusudur.

1990 sonrası ortaya çıkan dünya manzarasının yeni bir dönemi ifade ettiği ikircikli biçimde de olsa pek çok sol anlayış tarafından ifade ediliyor. İkircikli yaklaşımın nedenlerinden biri oluşan dünya manzarasında kapitalist sistemin açık hegemonyasıdır.

Emperyalist kalemşörlerin de bu durumdan hareketle ortaya çıkan manzarayı olumlayıcı bir içerikle yeni dönem kavramını kullanmaları haklı olarak aynı kavramı kullanma konusunda çekinceler yaratmaktadır. Yine de, 1990 öncesi dünya tablosu ile sonrasındaki dünya tablosu arasındaki büyük değişim, pek çok durumda yeni dönem kavramı ile tanımlanmaktadır.

Ancak yeni dönem ile kastedilenin ne olduğu, dönem kavramına nasıl bir anlam yüklenildiği yine pek çok durumda açık değildir. Çoğu kez, 1990 öncesi süreç ile, sonrası süreci birbirinden ayırt etmek için kullanılan basit bir ayraç niteliği taşımaktadır. Sol hareketin bir bölümü açısından ise böyle bir ayırım çizgisi dahi yoktur.

Aslında bakılırsa, 1990 sonrası süreci nasıl tanımlarsa tanımlasın sol hareketin önemli bir bölümü açısından, emperyalist-kapitalizmin gelişme seyrini anlamada ve devrimci politika üretmede teorik hareket noktaları geliştirme ve belirli bir model oluşturma yaklaşımı söz konusu değildir. Sol hareketler emperyalizmin tarihsel gelişim seyrini daha çok tek yönlü ve üst üste yığılan olaylar dizisi olarak görmüşlerdir. Bunlar çoğunlukla belirli nedensellik bağlarıyla birbirine bağlanan tekil olaylar ya da olay dizileri olarak dogmatik tarzda ele alınan kimi temel ML tezler ekseninde anlaşılmaya ve politika üretilmeye çalışılmıştır. Bu olaylar ve gelişmeler dizisinin iç bağıntıları, belirli tarihsel kesitlerde oluşturdukları bütüncül sistemler, bu tarihsel kesitlere özgü yapılar ve devrimci olanaklar, temel devrimci tezlerin bu kesitlerdeki özgün uygulanma zeminleri vb. ise görülememiştir. Bu nedenle, sol hareketin 1990'da revizyonist bloğun çöküşüyle yaşanan kapsamlı değişimleri, sonuçlarını ve geleceğe yansımalarını bütünlük içinde çözümleme çabaları oldukça sınırlı kalmıştır.

Elbette, emperyalizmin tarihsel gelişim seyrinde ortaya çıkan sıçrama ve kırılma noktalarını anlamaya çalışan anlayışlar yok değil. Bu noktada kondartiyef devreleri yaklaşımı temelinde kapitalist ekonominin gelişme dinamiklerini ve seyrini anlama çabasını ilk elde söylemek gerekiyor.

Ancak kondartiyef devreleri yaklaşımı kapitalist sistemin gelişim seyrini ekonominin dinamiklerine, belirli tarihsel aralıklardaki yükseliş ve düşüş ritmine bağlayan, esas olarak ekonomist içerikte bir yaklaşımdır. Kapitalist sistemin, özelde emperyalizm aşamasının gelişim seyrini siyasal ve diğer toplumsal dinamiklerin tümünü birden hesaba katarak bütünlüklü bir analiz yaklaşımından uzak olan kondartiyef devreleri yaklaşımı ancak sınırlı bir açıklayıcılığa sahiptir.

Emperyalizmin gelişim seyrini anlama ve değişik tarihsel kesitlerde sistemin oluşturduğu farklı bütüncül yapıları anlama noktasında, sol hareket içinde gelişen en dikkati çekici çabalarından biri SBKP'nin 1950'lerin ikinci yarısında geliştirdiği yaklaşımdır. SBKP emperyalizmin genel bunalımının çeşitli dönemlere ayrılarak incelenmesi gerektiği tespitini yapan ilk parti olmuştur. Bu önemli bir gelişmedir. Emperyalist sistemin ortaya çıktığı 1900'lerin başlarından 1950'lere değin geçirdiği süreçlerin düz bir çizgi de olayların yığılması olarak değil, belirli özellikler temelinde birbirinden ayrılabilen özgün süreçler yaratarak ilerlediği yaklaşımı ilk kez bu partinin metinlerinde ifade edilmiştir. Ancak bu tespit ne teorik temellerine kavuşturulmuş, ne de revizyonist parti yönetimince bu dönemleme doğru biçimde yapılabilmektedir. Zaten SBKP bu yaklaşımı kısa süre içinde terk etmiştir.

Tam da bu noktada THKP-C'nin Kesintisiz Devrim broşürlerinde geliştirdiği emperyalizmin genel bunalımının dönemleri kavramlaştırması kilit bir önem taşımaktadır.

- Parti, emperyalizmin gelişim seyrini üstüste yığılan olaylar dizisi olarak görme sığlığına düşmemiş, sistemin temel belirleyici öğelerinin sürekli biçimde çelişkiler biriktirip, büyük kırılmalara uğrayarak ve bu kırılmalar sonucu kendini yeniden organize ederek geliştiğini tespit etmiştir. Parti, bu kırılma ve kurma süreçlerinin her birini emperyalizmin genel bunalımının bir dönemi olarak tanımlamıştır. Dönem kavramı böylece iki zaman dilimini birbirinden ayıran sıradan bir ayraç olmaktan öteye bir anlam kazanmış, bu kavram ile emperyalizmin genel bunalımı arasındaki bağ kurulmuştur. Böylece sistemin belirli tarihsel kesitlerde kendini örgütleyiş ve çelişkilerinin ortaya çıkış biçimindeki farklılaşmaların ve bunların ortaya çıkardığı devrimci görevlerin bütünlüklü olarak görülebilmesi olanaklı olmuştur. Bu bağlamda Parti-Cephe'nin bunalım dönemleri tespiti ML'in düşünsel hazinesine önemli bir katkı niteliğindedir. Marksist tarih anlayışına bunalım dönemleri çözümlemesi ile yeni ve ileri halka eklenmiştir. Bu noktada, Parti metinlerinde sınırlı ölçülerde açılmış olan bunalım dönemleri kavramının içeriğinin daha geniş biçimde açılması ile başlayabiliriz.

Diyalektik Yöntem ve Bunalım Dönemi Kavramı

Doğada ve toplumsal ilişkilerde gelişmenin sıçramalı ve eşitsiz olduğu bilinir. Bunun anlamı, kerte kerte gelişen süreçlerin seyrinin hep böyle bir rota izlemediği, çelişkilerin belirli bir noktasında hayatın bir sıçrama yoluyla yeni bir düzeye ulaştığıdır. Burada sözkonusu olan, basit anlamda bir merdivenin basamakları değil, sarmal bir gelişmedir; yani sürecin sıçradığı nokta artık nitelik bakımından farklıdır, daha doğrusu yavaş ya da hızlı bir biçimde yaşanan nicel gelişmeler, kendi içinde bu sıçramanın filizlerini taşır ve belli bir anda bütün cephelerde açığa vurur. Dolayısıyla artık önümüzdeki olguyu herhangi bir nicel gelişme olarak ele alıp inceleyemeyiz; o yeni bir şeydir ve daha üst düzeyden bir soyutlamayı hak eder.

Eşitsiz ve sıçramalı gelişme, tarihsel-toplumsal gelişmede değişik üretim tarzlarına bağlı olarak toplumsal aşamalarla-çağlarla, bunların içinde ise tarihsel dönem kavramı ile karşılığını bulmuştur.

Bu bağlamda toplumsal gelişmenin yeni bir üretim tarzı ve buna bağlı olarak tüm temel toplumsal dinamiklerin köklü biçimde değişimi ile ifadesini bulan her düzeyi, yeni bir toplumsal aşama/çağ olarak niteleniyordu. Toplumsal gelişmenin seyri (tartışmalı kimi ara biçimleri bir kenara bırakırsak) günümüze değin en genel hatlarıyla ilkel, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist toplum aşamalarını ortaya çıkarmıştır. Her toplumsal aşamada insan ile insan ve insan ile doğa arasındaki ilişkilerin karakteristik özellikleri

temelden değişir, yeni bir tarzda ve düzeyde kurulur. Ve her aşama yeni bir uygarlık yaratır.

Bir toplumsal aşama yerini bir diğerine bırakıncaya değin temel karakteristik özelliklerini (üretim tarzı, toplumsal aşamanın temel sınıfları ve temel çelişkisi vb...) korur.

Ancak bu durum, o toplumsal aşamanın gelişim seyrinin düz bir hat izleyeceği, tüm temel dinamiklerin ortaya çıktıkları başlangıç aşamasındaki çizgileri, biçimleri koruyacakları anlamına gelmez. Tersine, derin sınıf çatışmalarıyla, yerini bırakacağı yeni toplumsal aşamanın öncüllerinin mücadeleleriyle ve toplumsal yaşamın her alanındaki gelişmelerle sürekli değişim içindedir. Bu anlamda her toplumsal aşama sürekli değişimlerle ilerleyen bir iç evrimi yaşayan canlı bir organizmadır. Bu iç değişim sürecinin her bir keskin dönemecinde oluşan-yaratılan-sıçranılan yeni toplumsal ilişki düzeylerini ise o toplumsal aşama içindeki tarihsel dönemler olarak tanımlıyoruz. Aynı saptamayı emperyalizmin kendi iç çelişki ve gelişmeleri bakımından da yapmak mümkündür ve işte Parti-Cephe çözümlemelerinin esas noktası, bu saptama ve soyutlama düzeyi üzerine oturur.

Parti-Cephe'nin emperyalist kapitalist sistemi çözümlemede temel hareket noktası emperyalizmin genel bunalımıdır. Genel bunalım emperyalist-kapitalist sistemin gelişiminin belirleyici özelliklerinden biridir ve devrimin nesnel olanaklarına işaret eder. Bu nedenle Parti-Cephe'mizin emperyalizmin gelişim seyrine ilişkin çözümlemelerinde emperyalizmin genel bunalımı ve yarattığı sonuçlar, kavranması gereken ilk halkayı oluşturur.

Bunalım kapitalist gelişmenin niteliğini ve yönünü en net biçimde ifade eden kavramdır.

Çok basit bir özet yapılabilir. Bilindiği gibi serbest rekabetçi kapitalizm çağında kapitalist üretim tarzının çelişkileri belirli zaman aralıklarıyla iktisadi bunalımlar olarak patlamışlardır. Kapitalist ekonomi bir bunalımın başlamasından diğerinin başlamasına değin geçen zaman kesitlerinin oluşturduğu devreler halinde gelişmiştir. Her iktisadi devresel bunalım, çöküntü, toparlanma ve atılım olmak üzere dört aşamadan oluşur. İktisadi devreler kapitalist ekonominin (sermayenin) genişletilmiş yeniden üretiminin gerçekleştirilmesi sürecini ifade ederler. Bunalım üretim alanında ortalama kar oranlarının düşüşü, dolaşım alanında ise aşırı üretim olarak ortaya çıkar ve ekonominin genişletilmiş yeniden üretimini kesintiye uğratır. Her bunalım, bir kısım sermayenin değersizleşmesine, kitle halinde iflaslara ve sermayenin daha az sayıda kapitalistin elinde toplanmasına, üretimin daralmasına, işsizlik ve ücretlerin düşmesine vb. yol açar.

Bunalımın yarattığı bu sonuçlar aynı zamanda kar oranlarının yeniden yükselişinin, sabit sermayenin kitlesel yenilenmesinin, stokların eritilerek üretimin büyütülmesinin koşullarını yaratır. Yeni pazar arayışlarını yoğunlaştırır. İktisadi bunalımlarla biçimlenen bu gelişim seyri içinde serbest rekabetçi kapitalizm, 1870'lerde gelişmesinin sınırlarına

ulaşmış ve 1870'lerden 1900'lere kadarki süreç serbest rekabetçi kapitalizmden, tekelci kapitalizme (emperyalizme) geçiş süreci olarak biçimlenmiştir. Emperyalist-kapitalizmin başlıca özellikleri de bu süreç içinde oluşmuştur.

Sermayenin ve üretimin yoğunlaşarak, merkezileşmesi, ekonomiye ve giderek toplumsal yaşama egemen olan tekelleri ortaya çıkarmış, banka sermayesiyle sanayi sermayesinin içiçe geçmesiyle mali sermaye oluşmuştur. Aynı süreçte, sermaye ihracı belirleyici hale gelirken tekeller uluslararası karakter kazanmış ve dünya emperyalistler tarafından paylaşılmıştır. Böylece, emperyalist tekel genel bir çürüme ve asalaklaşma eğilimi yaratarak bilimsel ve teknik ilerlemeyi azami kâra bağımlı kılmış ve azami kârın gerektirdiği her durumda gelişmeyi frenler olmuştur. Üretici güçlerin gelişmesinin engellenmesi ve üretimden tümüyle kopmuş büyük bir rantiyer kitlesinin yaratılarak asalaklaşmanın geliştirilmesi, bu yeni olgunu karakteristik unsurlarıdır.

İktisadi ve mali bunalımın genelleşerek tüm dünyaya yayılması emperyalizmin en temel özelliğidir. Üretim ve sermayenin yoğunlaşp merkezileşmesine, büyümesine karşın pazarların ve değerlenme olanaklarının büyümemesi nedeniyle iktisadi bunalımlar daha derinleşmiş, iktisadi devreler sıklaşmış, bunalım evreleri uzamaya başlamıştır. Emperyalist güçler sömürgeleştirilerek paylaşılmış pazarların yeniden paylaşımı için şiddetli mücadelelere girişmişler ve bu mücadeleler militarizmin ve emperyalist savaşların kaynağı haline gelmiştir. Öte yandan emperyalizm siyasi gericiliği geliştirmiştir. Emperyalizm çağında burjuvazi tüm ilerici dinamiklerini yitirmiştir. Emperyalizm, burjuva aydınlanmasının kendi değerlerinden de kesin ve köklü kopuşudur. Genel çürüme ve bunalımı rasyonel gösterebilmek için kültür ve sosyal yaşamın bütün alanlarını sistematik olarak yozlaştırır ve çürütür.

Böylece emperyalizm çağı ile birlikte, bunalım devrevi iktisadi bunalımlarla sınırlı olmaktan çıkarak dünya çapında kapitalist toplumsal ilişkilerin bütün alanlarını kapsayan genel ve sürekli bir nitelik kazanmış ve olağanüstü ölçüde şiddetlenmiştir. Genel bunalımla karakterize olan emperyalist kapitalist sistemin gelişim seyri de, barındırdığı çelişkilerin gelişerek toplumsal ilişkilerde yarattıkları bütünsel keskin dönüşümlerle biçimlenmektedir.

Bu noktada, emperyalizmin gelişim seyrinde ortaya çıkan tarihsel dönemleri, bunalım dönemi olarak tanımlayışımızın üzerinde kısaca durmak gerekiyor.

Bunalım dönemi tanımlaması, emperyalizmi gelişme seyrinin, onun bu özelliği ile yani genel bunalımı temelinde kavranmasını işaret eder. Öte yandan emperyalizmin genel bunalımı aynı zamanda toplumsal devrimin nesnel olanaklarının sürekli ve genel olarak varolması demektir. İşte bunalım dönemi tanımlaması esas olarak emperyalist sistemin gelişim seyrinin; onun genel bunalımı ve bunalımın her bir döneminde ortaya çıkan

sistemin çelişkileri ile bu çelişkinin açığa çıkardığı devrimci olanaklar ve devrimci güçlerin durumu temelinde kavranması gerektiğini vurgular.

Kapitalist toplumun temel çelişkisi emek ile sermaye çelişkisidir. Temel çelişki toplumsal gelişmenin değişik koşullarında çeşitli biçimler kazanır. Temel çelişki, sınıfların ve diğer sınıf ve tabakaların dünya çapında ve tek tek ülkelerde birbirleriyle ve kendi içlerindeki ilişki ve çatışmalarına bağlı olarak pek çok değişik biçim altında ortaya çıkar. Temel çelişkiden kaynaklanan bütün bu çelişkiler içinde, belirli bir anda süreçteki gelişmelere yön veren, tayin edici rol oynayanı baş çelişki olarak, süreçte belirleyici rol oynamayacak nitelikte olanları ise tali çelişkiler olarak niteliyoruz..

Emperyalizmin her tarihsel dönemi (bunalım dönemi) temel çelişkinin tezahürü olan baş çelişkinin kendi iç devinimlerinin ve karşılıklı ilişki ve çatışmalarının belirli bir süreçte ortaya çıkardığı sistemin işleyiş modelini (insan ile insan ve insan ile doğa ilişkilerinin belirli bir mevzileniş düzeni) ve bu temelde oluşan toplumsal ilişkiler düzeyini ifade eder. Bunalım dönemlerinin işleyiş düzeneğini üç ana bileşen üzerinden inceleyebiliriz.

Birinci bileşen dünya kapitalist ekonomisinin sömürü modelidir. Sermayenin, mal ve hizmetlerin hem ulusal, hem de uluslararası alanda dolaşım tarzı, mali sermaye ile üretim süreci arasındaki ilişki, uluslararası kapitalist işbölümü, hegemonik sektörler, kapitalist iş örgütlenmesi (fordist ve postfordist yöntemler vb.), emperyalistler ile bağımlı (sömürge ve yarı-sömürge/yeni-sömürge ülkeler arasındaki ilişki tarzı ve bağımlı ülkelerin dünya ekonomisi içindeki konumlanışları, emekçilerin kazanımlarının ve örgütlenmelerinin düzeyi ile ücret ve ücret politikaları vb. öğelerin bütünsel tablosu, bize kapitalist ekonominin belirli bir süreçteki sömürü modelini verir. Ayrıca her sömürü modelinin belirli bir burjuva iktisat teorisine yaslandığını söyleyebiliriz.

İkinci bileşen kapitalist dünyanın siyasal, toplumsal, örgütleniş tarzıdır. Emperyalistler arası ilişki ve çelişkilerin (hegemonya mücadelesi) durumu, devlet biçimleri, kültürel sosyal ve ideolojik biçimleniş vb.. öğeler ise ikinci bileşenin unsurlarıdır.

Üçüncü bileşen ise sosyalist hareketin ve dünya halklarının mücadelelerinin durumudur.

Her bunalım döneminin işleyiş modeli bu üç bileşenin organik bütünlüğünü ifade eder.

Her bunalım döneminde baş çelişkinin çatışmalı gelişmesi dönemin işleyiş modelinin çeşitli öğelerini nitel ve nicel olarak geliştirip değiştirir. Bu gelişme, değişme sürecinde sistemin genel bunalımı derinleşir, yeni öğeler ortaya çıkar, çatışkılar, değişimler birikir, birbirine eklenir ve sürecin belirli bir aşamasında mevcut işleyiş modeli bütünsel bir kırılmaya, değişmeye uğrar. Yeni bir ilişki, çelişki ve çatışma düzeyi, yeni bir işleyiş modeli, yani yeni bir bunalım dönemi ortaya çıkar.

Kuşkusuz, bu değişim, her zaman bir önceki dönemin işleyiş modelinin her üç bileşeninde birden ve aynı ölçüde değişimleri anlamına gelmeyebilir. Köklü değişim her

üç bileşende ortaya çıkabileceği gibi, birindeki -ya da iki bileşendeki- köklü değişim de (ki bu diğerlerinde de değişimleri tetikler) yeni bir işleyiş modeli ve yeni dünya tablosu ile karakterize olan yeni bir bunalım dönemi ortaya çıkarabilir.

Öte yandan, kapitalizmin eşitsiz ve sıçramalı gelişimi ve daha pek çok faktör, değişimin, her ülkede ve her olgu özgülünde olağanüstü bir çeşitlilik içinde gerçekleşmesine neden olur. Buna bağlı olarak her yeni bunalım dönemi tümünden yeni olan öğelerin (ilişki ve çelişki, yapı ve kurumlar vb....) yanısıra, bir önceki dönemden çok fazla değişmeden yeni döneme akan eski öğeleri ve yeni biçim ve içerikler kazanmış olan “eski” öğeleri de içerir.

Gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta, yeni bir dönemi açığa çıkaran değişimlerin salt belirleyici politik, ekonomik ve askeri alanlarla sınırlı kalmadığıdır. Değişim, toplumsal yaşamın bütün alanlarına yayılır. Uluslararası ilişkilerde, sosyal, kültürel, alanlarda, felsefede, eğitimde, sanatta, aileye ve kadına bakışta, iletişim biçimlerinde, doğa ile ilişki kuruluş tarzında, vb... her alanda yeni dönemle birlikte yeni öğeler ortaya çıkar, farklı hız ve niteliklerde değişim yaşanır, yeni düzeylere sıçranılır. Bu, her yeni tarihsel dönemde (bunalım döneminde) emperyalist- kapitalist uygarlığın yeni bir düzeyinin oluşması anlamına gelir.

Bunalım dönemlerinin kavranmasında esaslı unsurlardan birini, niteliğinden ötürü kimi zaman bilinç bulanıklığına yol açan “geçiş süreçleri” oluşturmaktadır.

Bir önceki dönemi kapatarak yeni bir bunalım dönemi başlatan bütünsel değişim tablosu kesin ve kapsamlı çatışmaların -değişimlerin- kırılmaların belirlediği çarpıcı dönüm noktalarıyla (genellikle büyük savaşlar, çöküşler, fetihler ve devrimler vb...) açığa çıkar. Yeni dönemlerin tablosunun netleşip, billurlaşması bu değişim ve kırılmaların ardından yaşanan bir geçiş sürecinde gerçekleşir.

Geçiş süreçleri eski dönemin kapandığının görüldüğü fakat yeni dönemin karakteristik özelliklerinin netleşmediği (ya da net tanımlamalar, modellemeler yapmak için henüz yeterince istikrar ve netleşme kazanmadığı) süreçlerdir. Olağanüstü çeşitlilikteki pek çok ilişki, çelişki ve yapının hangilerinin temel ve kalıcı nitelikte olduğu, hangilerinin tali olduğu geçiş süreçleri içinde netleşir.

Her bunalım döneminin dünya tablosu bütün bu gelişmelerin, süreçlerin sürekli hareket ve değişim halinde olan organik bütünlüğünden oluşur. Tarihsel dönemleri, emperyalist-kapitalist sistemin gelişim seyrini ve bunalım dönemlerini kavrayış tarzımızın özünü bu noktalar da özetleyebiliriz.

- Parti-Cephe, bu perspektiften hareketle, emperyalizm çağının gelişim seyrinin üç tarihsel döneme (bunalım dönemine) ayrıldığını tespit etmiştir.

Bu tarihsel dönemler emperyalizmin 1., 2., 3. bunalım dönemleri olarak tanımlanmıştır.

Emperyalizmin 1. bunalım dönemi emperyalizm sürecinin başlangıcı olarak kabul edeceğimiz 1890-1900 yıllarından Büyük Ekim Devrimine değin olan tarihsel kesiti kapsamaktadır.

2. Bunalım dönemi Ekim Devriminin tüm SSCB’de zafer kazanmasıyla başlamış ve 1945’lere değin sürmüştür.

Emperyalizmin 3. bunalım dönemi ise savaş sonrasında başlamıştır.

- 1990 sonrası ortaya çıkan dünya tablosunun ve emperyalist sistemin ilişki ve çelişkilerinin berrak bir analizi de ancak Partinin bunalım dönemleri çözümlemesi ekseninde mümkündür.

‘90 sonrası sürecin emperyalizmin genel bunalımı içinde neyi ifade ettiğinin, sistemin yeni bir düzenlenişine ve bunalımın yeni bir dönemine tekabül edip etmediğinin anlaşılabilmesinde Partinin bunalım dönemi çözümlemesi anahtar durumundadır.

Teorik-politik görevlerimiz içinde öncelikli olan ve bugün çeşitli çalışmalarla değişik düzeylerde yapmakta olduğumuz şey esas olarak budur. Hareketimiz bunu öncü duruşun yaratılmasında başat bir sorun olarak ele almaktadır ve önemini kavramıştır.

“Dönem kavrayışına sahip olmak devrimci ilerleyişin olmazsa olmazıdır. Dönem kavrayışı bütün ilişki, çelişki ve dinamiklere bütünsel bir bakış, geniş bir ufuk ve geçmiş, bugün ve gelecek bağintısını kurabilmeyi sağlar. İçinde bulunulan tarihsel dönemi çözümlemek, onu dönüştürmenin devrimci olanaklarını görebilmeyi ve bu temelde devrimci bir politik hattın örülebilmesini mümkün kılar.

Dönem kavrayışının eksikliği ise kaçınılmaz biçimde parçalı, eklektik bir düşünme tarzını, günlük bilinci aşmamayı, toplumsal bir devrim hareketi olmak hedef ve konumundan uzaklaşarak, sıradan bir tepki hareketi veya mezhepsel bir ideolojik akıma dönüşmeyi koşullar.”

Geçmiş ile an, an ile gelecek arasında doğru bir düşünsel ve pratik ilişki ancak bu kavrayış üzerinden mümkündür.

- **Bunalım Dönemleri ve Emperyalist Hiyerarşi, Hegemonya Mücadelesi, Savaş, Teknolojik Gelişme ve Devrimci Hareket**

Kapitalizm her ülkede, o ülkenin tarihsel birikimine ve toplumsal koşullarına bağlı olarak farklı yollar izleyerek ve farklı düzeylerde, yani eşitsiz gelişir. Eşitsiz gelişme, kapitalist dünya sisteminde farklı güçlere sahip ülkelerin hiyerarşik bir düzen içinde yer almaları

sonucunu doğurur. Bu hiyerarşik düzeni uluslararası işbölümü olarak da tanımlıyoruz. Öte yandan, bu hiyerarşi durağan ve kesin değildir. Tersine dinamiktir, eşitsiz gelişmenin, sürekli yenilenme ve değişme yönündeki etkilerin basıncı altındadır.

Sermaye birikiminde, yeni teknolojilerin üretiminde ve kullanımında, yeni pazarlar elde etmede, askeri ve siyasal alanda gücünü büyütmede ilerleme gösteremeyen, rakiplerini yenemeyen ülkeler kaçınılmaz biçimde hiyerarşinin alt basamaklarına itilirler. Hiyerarşi piramidinin alt basamaklarında bulunan emperyalist güçler ve diğer ülkeler ile üst basamaklarında bulunanlar arasında sürekli bir rekabet ve çatışma söz konusudur.

Hiyerarşi piramidinin en tepesinde bulunan ülke ya da ülkeler sisteminin egemen (hegemon) gücüdür. Hegemon ülke(ler) en güçlü ekonomiye, askeri, siyasal güce, kültürel ve sosyal etkinliğe sahip, sistemin bütünü için genel düzenlemeleri yapabilecek konumda olan emperyalist ülke(ler)dir. Hegemon ülke(ler) olmak pek çok avantaj sağlar. Dünya çapında üretilen artı-değerin aslan payını hegemon ülke(ler) alır, sistemin olanaklarından en fazla hegemon ülke yararlanır. Öte yandan, oluşmuş olan hiyerarşik düzenin sürdürülmesi için gerekli olan pek çok külfeti de hegemon ülke(ler) üslenirler.

Kapitalizmin emperyalizm aşamasında hegemonya savaşımı ve hiyerarşide değişim yönündeki dinamikler olağanüstü düzeyde artar. Emperyalizm, kapitalizmin genel bunalımı demektir. Tek tek emperyalist ülkeler, tekeller, tekелci gruplar sıklaşan ve uzayan devresel iktisadi bunalımlardan çıkışı ve siyasal, askeri güçlerini ve nüfuz alanlarını büyütme, kar oranlarını yükseltme için sürekli derinleşen amansız bir rekabet içindedirler. Derinleşen rekabet süreç içinde pek çok çatışma ögesini biriktirir, bir bütün olarak sistemin çelişkileri derinleşir, yoğunlaşır ve yaygınlaşır. Bu süreç, mevcut statükoları, hiyerarşiyi, hegemonya tarzını-sistemi sürdürmek olanaksız hale gelinceye değin gelişir.

Hiyerarşinin tepesinde bulunan hegemon ülke(ler) konumlarını sürdürebilmek, meydan okuyan rakip ülke(ler) ise onun yerini almak için, sistemin tıkanmış ve kriz içindeki sömürü modelini yeniden biçimlendirmek, pazarları yeniden paylaşmak, siyasal ve askeri güç ilişkilerini yeniden düzenlemek amacıyla hamleler geliştirirler.

Emperyalist güçlerin hegemonik güç olma savaşımında en önemli mücadele alanlarından biri; kapitalist sistemin o süreçteki sömürü modelini kapitalizmin genişletilmiş yeniden üretimine büyük hız kazandıracak ve kar oranlarında düşüşü engelleyecek, ciddi bir yükseliş sağlayacak tarzda değiştirmek ve bu temelde oluşturulacak yeni sömürü modelini sistemin bütününe egemen kılma mücadelesidir. Bu noktada, yeni teknolojik gelişmeler ve bunlar temelinde geliştirilen yeni sanayi sektörleri sağladıkları yüksek kar oranları ve sömürü modelinin bütününde yarattıkları değişimlerle, yeni sömürü modelinin oluşumunda sürükleyici rol oynayabilmektedirler. Bu nedenle, eski sömürü modelinden yeni sömürü modeline geçiş bu teknolojik

gelişmeler ve ürünleriyle simgeleştirilebilmektedir (günümüzde bilişim çağı, bilgisayar çağı vb. deniyor). Bu türden teknolojik gelişmeler yapmak, üretim sektörlerine öncülük edebilmek ve sistemin derinleşen çelişkilerini geçici olarak çözebilecek yeni sömürü modelleri geliştirmek hegemon güç olmak için zorunludur. Bunu yapabilen emperyalist ülkeler sistemin hiyerarşi piramidini hızla tırmanmakta, eğer zaten hegemon güç konumunda ise bu konumunu daha da sağlamlaştırmaktadır.

Hegemonya mücadelesinin bir diğer temel alanı emperyalistler arasındaki siyasal ve askeri alanlarda hegemon güç olma mücadelesidir. 1945'lere değin, bu alandaki mücadelelerin derinleştiği dönemeçlerde temel mücadele aracı emperyalist savaşlar olmuştur. Savaşların bu mücadeledeki rolü çok boyutludur. Herşeyden önce, temel amaç rakip güçlerin askeri yollarla tasfiyesi ve egemen oldukları pazarların ele geçirilmesidir. Bu yoldan hegemonya alanını büyüten galip güç sadece pazar sorununa geçici olarak çözüm bulmakla kalmaz. Galip ülke(ler)nin, savaşın kapsadığı ülkeler ve sonuçlarına bağlı olarak, sistem içindeki yeri ve rolü büyür. Sistemin düzenlenmesinde ve kontrolünde payı artar. Tek başına hegemon güç haline gelebilir. Öte yandan, savaşlar kapitalizmin genişletilmiş yeniden üretimi için muazzam bir zemin hazırlarlar. Savaş öncesinde birikmiş sivillere dönük mal stokları savaş sürecinde tüketilir, üretim askerileştirilir, emek sıkı biçimde disipline edilir. Savaş sırasında yaşanan yıkımlar sonucu mevcut sermayenin bir bölümü yok olur, değersizleşir, bir kısmı el değıştirir, merkezileşip yoğunlaşır. Savaşların ardından sivillerin tüketime dönük büyük talepleri, yıkıma uğramış ülkelerin imarı, askeri ihtiyaçlara uyarlanmış sanayinin yeniden sivil ihtiyaçlara uyarlanması, vb. olgular birikmiş sermaye için yüksek kar oranları sağlayan olağanüstü büyük değerlenme alanları sağlar. Böylece savaşlar iktisadi, siyasal ve askeri çelişkiler için geçici ancak önemli bir rahatlama alanı yaratırlar, hegemonya krizlerinin geçici olarak çözülmesinde belirleyici roller oynarlar.

Emperyalist güçlerin hegemonya mücadelesinin bir başka temel alanı da işçi sınıfının, emekçi halkların ve sosyalist güçlerin, bir bütün olarak sisteme muhalif güçlerin mücadelelerinin çeşitli yollardan bastırılması, etkisiz hale getirilmesi mücadelesidir. Dünya hegemonyası kurmaya çalışan emperyalist güçler için en önemli engellerden biri dünya halklarının mücadelesidir. Sınıfın iş sürecinde disipline edilmesi ve emeğin verimliliğinin yükseltilmesi, sendikal mücadelenin denetim altına alınıp, etkisizleştirilerek sisteme yedeklenmesinin yeni yollarının geliştirilmesi, devrimci örgütlerin ve varsa sosyalist ülkelerin tasfiyesi, sömürge, yarı-sömürge, yeni-sömürge halklarının kurtuluş mücadelelerinin bastırılması için yeni araç, yöntem, politika ve stratejiler geliştirilmesi ve uygulanması bu alandaki mücadelenin başlıca öğeleridir.

Özellikle 1945'ten 1990'lara değin, dünya sosyalist blokunun ve devrimci güçlerin emperyalist güç hiyerarşisini ve hegemonya alanlarını tehdit eden başlıca güçler olmaları nedeniyle, emperyalist güçlerin dünya hegemonyası mücadelesinin başlıca hedefi sosyalist ülkeler ve sömürge, yeni-sömürge ülkelerdeki devrimci güçler olmuştur.

Buna bağlı olarak, emperyalist güçler arasındaki hegemonya mücadelesi, devrimci glere ve sosyalist kelere karşı yürütülen mücadeleye uygun tarzda biçimlenmiştir.

Emperyalist güçler arasındaki hegemonya mücadelesinin bu üç alanındaki çatışmalar belirli bir anda doruğa ulaşır ve mevcut işleyişte kırılma-değişme yaratır. Mücadeleyi yürüten taraflardan biri galip çıkar. Böylece hegemonik g değişir, ya da aynı kalır, fakat her halükarda hegemonya sisteminde alt-st oluş yaşanır. Yeni bir işleyiş modeli, yeni bir bunalım dönemi ortaya çıkar.

Kapitalizmin her kde eşitsiz gelişmesi, dünya kapitalist sisteminin hiyerarşık yapısı, hegemonik g(ler)n varlığı ve bununla rekabet halinde olan güçlerin atışması, çatışmanın  düzeyi-alanı olarak; sömürü modelini yeniden düzenleme mücadelesi, savaşlar ve dünya halklarının mücadelesinin ve sosyalist hareketin ezilmesi... işte emperyalizmin bunalım dönemlerinin işleyiş modelini ve bir bunalım döneminden diğerine geçişi açıklarken ifade ettiğimiz her bunalım döneminde çelişkilerin birikmesi ve belli bir aşamada işleyiş modelinin bütünsel değişime-kırılmaya uğraması durumunun başlıca dinamikleri bu olgu ve süreçlerdir.

Mart – 2003

www.DEVKUP.com